

Agata Arkabus

Publiczna Biblioteka Pedagogiczna RODN „WOM” w Częstochowie
e-mail: a.arkabus@wp.pl

Treści z zakresu edukacji regionalnej w podstawach programowych w latach 1999–2017

Abstrakt: Problematyka artykułu dotyczy analizy podstaw programowych Ministerstwa Edukacji Narodowej dotyczących treści z zakresu edukacji regionalnej z lat 1999, 2008, 2017. W artykule zwrócono uwagę na rolę edukacji regionalnej, jej zadania oraz funkcję dydaktyczną w procesie nauczania dzieci i młodzieży.

Słowa kluczowe: Edukacja regionalna. Podstawa programowa. Reforma oświaty. Regionalizm

Wprowadzenie

Edukacja regionalna od wielu lat jest tematem rozważań teoretycznych. Podejmowano wiele prób definiowania tego pojęcia, w piśmiennictwie często określano je jako „wiedzę o regionie”, „wiedzę o małej ojczyźnie”, „wychowanie regionalne” (Nikitorowicz, 2011). Dokonanie wyboru jednej definicji, ujmującej ideę i sens edukacji regionalnej, jest zadaniem trudnym. Powołując się na wypowiedź Jerzego Nikitorowicza, można przyjąć, że:

Istotą edukacji regionalnej jest wyposażenie w wiedzę, zapoznanie, uwrażliwienie, wspieranie, wzmacnianie i chronienie świata wartości rdzennych, wdrażanie do kultywowania, podejmowania celowych działań na rzecz kształtowania pełnych postaw przejmowania tradycji od poprzednich pokoleń, świadomego kształtowania więzi z „ojczyzną prywatną”, ze światem pierwotnego zakorzenienia (Nikitorowicz, 2011, s. 24).

O roli edukacji regionalnej, jej zadaniach oraz wpływie na kształtowanie postaw patriotycznych i obywatelskich wobec małej ojczyzny pisało wielu regionalistów i nauczycieli. Jako przykłady można wskazać książki o tematyce dotyczącej regionu i edukacji regionalnej: pod redakcją Stefana Bednarka – *Edukacja regionalna* (Wrocław 2001), *Edukacja regionalna dziedzictwo kulturowe w zreformowanej szkole. Materiały dla nauczycieli* (Wrocław 2000); autorstwa Piotra Pawła Petrykowskiego – *Edukacja regionalna. Problemy podstawowe i otwarte* (Toruń 2003), *Edukacyjne konteksty regionalizmu – stowarzyszenia społeczne* (Toruń 2004), *Społeczno-kulturowe aspekty podstaw wychowania* (Toruń 2005); autorstwa Jerzego Nikitorowicza – *Kultury tradycyjne a kultura globalna* (T. 1–2, Białystok 2001), *Edukacja regionalna i międzykulturowa* (Warszawa 2009); pod redakcją naukową Anny Weroniki Brzezińskiej, Aleksandry Hulewskiej, Justyny Słomskiej – *Edukacja regionalna* (Warszawa 2006). Wielu autorów poruszało także problematykę regulacji treści z zakresu edukacji regionalnej w oświatowych aktach prawnych. Wiesława Korzeniowska postulowała:

Politycznie uwarunkowane ingerencje w system edukacji, zmierzające do minimalizowania przekazów regionalnych, prowadzą niemal zawsze do skutków odwrotnych do zamierzonych. Zamiast ograniczać czy wręcz pacyfikować separatyzmy, jeszcze bardziej je wzmacniają [...]. Niestety, sprzyjają też procesom dystansowania się części ludności z takich właśnie regionów od kultury narodowej i poszukiwania nowej ojczyzny ideologicznej, ulokowanej poza granicami Polski. Wszystkie te okoliczności jednoznacznie przemawiają za koniecznością wprowadzenia do szkół takiego przedmiotu, jak wiedza o ojczyźnie lokalnej, albo też poważnego nasycenia procesu kształcenia treściami lokalnymi i regionalnymi (Korzeniowska, 2009, s. 132).

W artykule starano się ukazać powiązania edukacji regionalnej z celami nauczania i wychowania oraz z treściami programowymi zawartymi w podstawach programowych Ministerstwa Edukacji Narodowej. Problematyka regionalna była od dawna, choć w różnym stopniu, uwzględniana w polskim ustawodawstwie oświatowym. Największe zainteresowanie MEN treściami regionalnymi przypada na lata dziewięćdziesiąte XX w.

Podstawa programowa, obok ustawy o systemie oświaty, jest najważniejszym dokumentem normalizującym pracę placówek przedszkolnych i szkolnych. Jest to akt prawny o charakterze rozporządzenia, które

stanowi właściwy minister do spraw oświaty i wychowania. Podstawa programowa określa cele i zadania szkoły, zadania nauczycieli oraz treści nauczania obowiązujące na wszystkich etapach nauczania. Treści nauczania zawarte w podstawie programowej powinny być uwzględnione odpowiednio w programach wychowania przedszkolnego, programach edukacji wczesnoszkolnej, poszczególnych przedmiotach nauczania zawartych w planach kształcenia szkół (*Podstawa programowa*, 2005, s. 480). W obwieszczeniu Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 31 października 2016 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o systemie oświaty podstawa programowa została zdefiniowana jako

obowiązkowe zestawy celów i treści nauczania, w tym umiejętności, opisane w formie ogólnych i szczegółowych wymagań dotyczących wiedzy i umiejętności, które powinien posiadać uczeń po zakończeniu określonego etapu edukacyjnego, oraz zadania wychowawcze szkoły, uwzględniane odpowiednio w programach wychowania przedszkolnego i programach nauczania oraz umożliwiające ustalenie kryteriów ocen szkolnych i wymagań egzaminacyjnych (*Obwieszczenie*, 2016, art. 3, pkt. 13).

Wymienić należy następujące funkcje podstawy programowej:

- funkcja standaryzacyjna – określa, co powinno się znaleźć w obszarze celów, zadań, treści kształcenia, osiągnięć uczniów w programach nauczania i wychowania, rozkładach materiału, podręcznikach szkolnych oraz działaniach dydaktyczno-wychowawczych nauczyciela; ma na celu ujednoczenie (standaryzację) praktyki szkolnej, a tym samym może być narzędziem wyrównywania szans edukacyjnych uczniów;
- funkcja teleologiczna – obejmuje cele i zadania wychowania i kształcenia, które ma realizować szkoła jako instytucja oraz osoby w niej pracujące, głównie nauczyciele i uczniowie;
- funkcja ideologiczna – dotyczy wyjaśnień oraz uzasadnień przyjętych w sferze rozwiązań celów i treści kształcenia;
- funkcja organizacyjna – kształtuje instytucjonalną i czasową strukturę nauczania w szkołach, wyznacza ramowe plany nauczania zawierające zestawy przedmiotów i przydzielony im minimalny czas na realizację założonych celów i zadań;
- funkcja dydaktyczna – określa treści nauczania na poszczególnych szczeblach szkolnych oraz w obrębie najbardziej ogólnych treściowych struktur kształcenia, jakimi są obszary edukacji, bloki przedmiotowe, przedmioty nauczania;

- funkcja ewaluacyjna – odnosi się przede wszystkim do działań mających na celu wartościowanie programów i podręczników szkolnych w zakresie ich zgodności z podstawą programową oraz do określenia podstawowych kryteriów oceny rezultatów procesów edukacyjnych dokonywanych w toku ewaluacji zewnętrznej (*Podstawa programowa*, 2005, s. 481).

Problematyka regionalna w podstawie programowej z 1999 r.

Problematyka regionalizmu od dawna, choć w różnym stopniu, była uwzględniana w polskiej szkole i placówkach oświatowo-wychowawczych, jednak o szczególnym zainteresowaniu edukacją regionalną po zmianie ustroju w Polsce świadczyło opracowanie przez Ministerstwo Edukacji Narodowej w 1995 r. wytycznych dotyczących treści regionalnych. Dokument *Dziedzictwo kulturowe w regionie. Założenia programowe* (Warszawa, 1995) zawierał koncepcję pedagogiczną podkreślającą dydaktyczno-wychowawcze znaczenie lokalnego dziedzictwa kulturowego dla integralnego rozwoju człowieka oraz wskazującą cele zorientowane na poznanie i umiłowanie najbliższego środowiska przez dzieci i młodzież, by w przyszłości stali się oni twórczymi, aktywnymi obywatelami małej ojczyzny. W ramach kompleksowej reformy oświaty problematyka ta znalazła swoje miejsce na wszystkich szkolnych etapach edukacyjnych, które należy rozumieć jako odpowiednie okresy kształcenia o wyróżnionych celach, stanowiące całość dydaktyczno-wychowawczą (*Pedagogika*, 2000, s. 62). Dokonywane przez MEN nowelizacje podstaw programowych obejmowały również zmiany w etapach edukacyjnych pod względem formalnym i organizacyjnym, np. utworzenie gimnazjów. W lutym 1999 r. Minister Edukacji Narodowej wydał *Rozporządzenie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego*, wprowadzając do szkoły podstawowej i gimnazjum edukację regionalną. W dokumencie tym precyzyjnie określono, że edukacja szkolna polega na harmonijnej realizacji przez nauczycieli zadań w zakresie nauczania, kształcenia umiejętności i wychowania. Zadania te wzajemnie się uzupełniają i są równoważne w pracy każdego nauczyciela. Cele i treści edukacji regionalnej znalazły się w podstawie programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia zintegrowanego w pierwszych trzech latach nauki. W drugim etapie edukacyjnym, w klasach IV–VI, utworzono moduł ścieżki mię-

dzyprzedmiotowej¹ o nazwie: wychowanie do życia w społeczeństwie, z kolei na trzecim etapie edukacyjnym – w gimnazjum – z edukacji regionalnej uczyniono odrębną ścieżkę międzyprzedmiotową (Kutrzeba, 2004, s. 38–51).

Na trzecim etapie edukacyjnym wyróżniono 8 ścieżek edukacyjnych: filozoficzną, prozdrowotną, ekologiczną, czytelniczą i medialną, regionalną – dziedzictwo kulturowe w regionie, obrony cywilnej, edukacji europejskiej oraz skoncentrowanej na kulturze polskiej na tle cywilizacji (tradycji) śródziemnomorskiej. Dla każdej z nich określono w podstawie programowej cele i treści przewidziane dla danego etapu edukacji. Ścieżkom międzyprzedmiotowym przypisano wiele ważnych zadań, takich jak uzupełnianie i aktualizacja informacji z różnych dziedzin wiedzy czy dostosowanie ich do zainteresowań poznawczych uczniów. Nauczyciel zyskał dzięki temu możliwość dostarczenia uczniom treści ciekawych, potrzebnych i rozszerzonych. Właściwe zorganizowanie ścieżek edukacyjnych miało wspomagać proces wychowania w celu rozwijania zainteresowań uczniów, kształtowania postaw odpowiedzialności za czyny, przygotowywania do samodzielnego działania, gdy nadejdzie czas pożądanых zmian (Kutrzeba, 2004, s. 40–41). Dyrektorzy szkół zostali zobowiązani do uwzględnienia problematyki ścieżek edukacyjnych w szkolnych programach nauczania, a nauczyciele wszystkich przedmiotów – do realizowania ścieżek poprzez włączenie treści odpowiedniej ścieżki do programu nauczanego przedmiotu. Wiele swobody pozostawiono nauczycielom w wyborze optymalnego sposobu realizacji tych zadań z konkretnym zespołem uczniowskim (Kutrzeba, 2004, s. 40–41).

Analizując treści o charakterze regionalnym w *Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 lutego 1999 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego*, można zauważyć, że już od pierwszego etapu nauczania (kształcenie zintegrowane) po szkołę ponadpodstawową uczniowie poszerzają wiadomości z zakresu poznawania swojej miejscowości, miasta, regionu. Ważnym zadaniem szkoły podstawowej jest wspomaganie rozwoju dziecka jako osoby i wprowadzanie go w życie społeczne, m.in. przez wzmacnianie poczucia tożsamości kulturowej, historycznej, etnicznej i narodowej. Na pierwszym etapie edukacyjnym, w klasach I–III, do zadań szkoły należy uświadamianie uczniom, że wspólnoty, takie jak: rodzina, środowisko lokalne i ojczyzna, stanowią

¹ Ścieżki międzyprzedmiotowe (edukacyjne) to zestaw treści i umiejętności o istotnym znaczeniu wychowawczym, których realizacja może odbywać się w ramach nauczania różnych przedmiotów (bloków przedmiotowych) lub w postaci odrębnych zajęć (Bilnik, 2003, s. 206).

wielką wartość w życiu człowieka, ale każdy z obywateli ma także wobec tych wspólnot obowiązki.

Dziecko w pierwszych latach nauki przyswajało następujące treści z zakresu edukacji regionalnej:

- dom rodzinny – dziecko jako członek rodziny;
- szkoła – dziecko jako uczeń, kolega, przyjaciel;
- miejscowość, życie jej mieszkańców;
- przyroda w otoczeniu dziecka;
- słuchanie baśni, opowiadań i legend, w tym tych z własnego regionu, jako inspiracji do słownego i pozasłownego wyrażania treści i przeżyć;
- działalność plastyczna uczniów w nawiązaniu do tradycji regionalnych, z wykorzystaniem różnych materiałów, technik i form;
- różnorodność dziedzictwa i poszukiwań w sferze kultury.

W szkołach, które organizują naukę języka mniejszości narodowej lub grupy etnicznej, odbywa się ona w ramach nauczania zintegrowanego. Treści do edukacji w klasach I–III powinny pochodzić z podobnych kręgów tematycznych, jakie zostały określone wcześniej, z uwzględnieniem kultury danej mniejszości narodowej lub grupy etnicznej.

Na kolejnym etapie edukacyjnym, obejmującym klasy IV–VI, wprowadzono ścieżki edukacyjne, nie eliminując jednak zagadnień regionalnych w treściach programowych poszczególnych przedmiotów. Zagadnienia te pojawiły się w treściach przedmiotów: historia i społeczeństwo; sztuka (plastyka, muzyka); przyroda; język mniejszości narodowej lub grupy etnicznej. W celach edukacyjnych przedmiotu: historia i społeczeństwo zaakcentowano rozbudzanie zainteresowań przeszłością oraz rozwijanie poczucia przynależności do grup lokalnych, które kształtują postawy patriotyczne i obywatelskie. Cele te miały być realizowane przez wykorzystanie podczas zajęć lekcyjnych następujących treści:

- Moja postawa wobec innych. Koleżeństwo, przyjaźń, miłość. Prawa moje i prawa innych. Stosunek do środowiska przyrodniczego i kulturowego;
- Ja i inni. Wolność osobista a przewidywanie konsekwencji własnych zachowań, odpowiedzialność i obowiązki. Wzorce osobowe – wybrane postacie historyczne i współczesne;
- Mój dom, moja rodzina i sąsiedztwo. Elementy historii rodzinnej, regionalnej oraz życia codziennego w Polsce oraz w różnych krajach i epokach;
- Społeczeństwo. Prawa i obowiązki obywatelskie. Postawy prospołeczne i aspołeczne. Przykłady różnych systemów społecznych w świecie współczesnym;

- Praca. Jej znaczenie w życiu indywidualnym i zbiorowym. Organizacja pracy i jej efekty w różnych epokach i współcześnie;
- Zróżnicowanie regionalne Polski efektem warunków przyrodniczych i działalności człowieka, zasoby środowiska przyrodniczego, ich ochrona i wykorzystanie;
- Zagospodarowanie terenu w miejscu zamieszkania ucznia, uwarunkowania życia ludzi danego obszaru od czynników przyrodniczych i pozaprzyrodniczych, krajobraz najbliższej okolicy.

Na przedmiotach artystycznych uczniowie szkoły podstawowej poznawali swój region przez znajomość muzyki regionalnej oraz sztuki ludowej i zdobnictwa charakterystycznego dla danego regionu. Realizacja treści z zakresu edukacji regionalnej w ramach przedmiotu nauczania: przyroda obejmuje przede wszystkim obserwację i tworzenie opisów: środowiska najbliższej okolicy (flory i fauny), sposobów zagospodarowania zamieszkiwanego regionu, żyjących w nim ludzi i ich życia kulturalnego, zależności życia ludzi od czynników przyrodniczych i pozaprzyrodniczych. Podobnie jak w klasach nauczania zintegrowanego, uczniowie klas IV–VI mogą uczyć się na lekcje języka mniejszości narodowej lub grupy etnicznej.

Ścieżka edukacyjna: wychowanie do życia w społeczeństwie składa się z trzech odrębnych modułów: wychowanie do życia w rodzinie; edukacja regionalna – dziedzictwo kulturowe w regionie; wychowanie patriotyczne i obywatelskie. Treści regionalne zostały zamknięte w obrębie modułu: edukacja regionalna – dziedzictwo kulturowe w regionie i obejmują poznanie najbliższego środowiska i specyfiki swojego regionu, rozwijanie wartości rodzinnych związanych z wartościami kulturowymi wspólnoty lokalnej oraz kształtowanie postaw patriotycznych związanych z tożsamością kultury regionalnej.

Zapisy dotyczące promowania edukacji regionalnej w gimnazjum zostały włączone do programów nauczania przedmiotów: wiedza o społeczeństwie (moduł: wychowanie obywatelskie); sztuka; geografia; język mniejszości narodowej lub grupy etnicznej. Są to jednak treści wybiórcze, bezpośrednio skorelowane z przedmiotem nauczania. W gimnazjum edukacja regionalna została skumulowana w ścieżce przedmiotowej: edukacja regionalna – dziedzictwo kulturowe w regionie. Dzięki temu uczniowie mogli poszerzyć wiadomości na temat historii i kultury własnego regionu oraz umocnić poczucie tożsamości narodowej przez rozwój tożsamości regionalnej. W podstawie programowej kształcenia ogólnego dla szkół ponadpodstawowych treści o charakterze regionalnym odnoszą się głównie do pojęcia regionu w skali globalnej i narodowej. Uczniowie

rozwijali postawy patriotyczne i proregionalne oraz przygotowywali się do „roli odpowiedzialnych współgospodarzy regionu i Polski”.

Problematyka regionalna w podstawie programowej z 2008 r.

W roku szkolnym 2009/2010 do przedszkoli, pierwszych klas szkół podstawowych i pierwszych klas gimnazjów wprowadzono nową podstawę programową kształcenia ogólnego: *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół*. Jej głównymi założeniami były: spójność programowa i wyrażone w języku wymagań cele kształcenia. W podstawie programowej sformułowano zalecane warunki, a także sposób realizacji każdego z przedmiotów i edukacji na wszystkich etapach edukacji (*Informacja*). W myśl rozporządzenia jednym z najważniejszych zadań szkoły podstawowej miało być kształcenie umiejętności posługiwania się językiem polskim, w tym dbałość o wzbogacanie zasobu słownictwa uczniów. Ważnym zadaniem szkoły na pierwszym i drugim etapie kształcenia (klasy I–III i IV–VI) miało być również przygotowanie uczniów do życia w społeczeństwie informacyjnym. W rozwoju społecznym za bardzo ważne uznano kształtowanie postawy obywatelskiej, poszanowania tradycji i kultury własnego narodu oraz innych społeczności. Od szkoły oczekiwano podejmowania odpowiednich kroków w celu zapobiegania wszelkim przejawom dyskryminacji (*Edukacja*).

Po ukończeniu szkoły podstawowej uczeń kontynuował kształcenie ogólne na trzecim i czwartym etapie edukacyjnym. Trzeci etap dotyczył gimnazjum, natomiast czwarty – szkoły ponadgimnazjalnej. Najważniejszym zadaniem szkoły na tych etapach edukacyjnych było kształcenie umiejętności posługiwania się językiem polskim, w tym dbałości o wzbogacanie zasobu słownictwa uczniów. Nauczyciele przygotowywali ucznia w tej fazie do życia w społeczeństwie informacyjnym. W procesie kształcenia ogólnego szkoła na trzecim i czwartym etapie edukacyjnym formowała wśród uczniów postawy sprzyjające ich dalszemu rozwojowi indywidualnemu i społecznemu. Podobnie jak na pierwszym etapie kształcenia, w podstawie programowej nauczyciele realizowali zapisy dotyczące kształtowania pozytywnych wartości narodowych, patriotycznych, a zarazem poszanowania dla innych kultur i tradycji.

W podstawie programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół z 2008 r. nie uwzględniono ścieżek edukacyjnych. Wśród niektórych dydaktyków fakt ten wzbudził niepokój i zrodził wiele wątpliwości. Ścieżki edukacyjne w praktyce stanowiły formę nauczania interdyscyplinarnego, uzupełniając poszczególne dziedziny wiedzy o nowe, dodatkowe zagadnienia. Treści poszczególnych ścieżek edukacyjnych poddano więc wnikliwej analizie. Ich ogromna większość została włączona do podstaw programowych poszczególnych przedmiotów (Nagowska, 2011, s. 7–10). Nauczyciele, bibliotekarze oraz inni pracownicy oświaty, którzy realizowali wcześniej ścieżkę z zakresu edukacji regionalnej, stanęli przed problemem, czy nadal powinni przekazywać odnoszące się do niej treści dzieciom i młodzieży na zajęciach lekcyjnych lub pozaszkolnych. W tej sytuacji sami musieli wybrać treści regionalne z podstawy programowej, zaplanować je w ramach własnego przedmiotu, zwykle historii i społeczeństwa, języka polskiego, historii, geografii (w zależności od poziomu nauczania), a następnie wdrażyć.

Edukacja regionalna w szkole podstawowej, poprzez wspomaganie rozwoju dziecka jako człowieka i osoby wchodzącej w życie społeczne, obejmowała przede wszystkim: wzmocnienie poczucia tożsamości kulturowej, historycznej, etnicznej i narodowej; zapewnianie dziecku opieki i wspomaganie jego rozwoju w przyjaznym, bezpiecznym i zdrowym środowisku, w poczuciu więzi z rodziną; uwzględnianie indywidualnych potrzeb ucznia i troskę o zapewnienie równych szans; stwarzanie warunków do rozwijania samodzielności, obowiązkowości, podejmowania odpowiedzialności za siebie i najbliższe otoczenie oraz przygotowanie do indywidualnego i grupowego działania na rzecz innych. Do określonych przez MEN zadań szkoły należało uświadamianie uczniom, że wspólnoty, takie jak rodzina, środowisko lokalne i ojczyzna, stanowią wielką wartość w życiu każdego człowieka i że każdy ma wobec tych wspólnot obowiązki, ponadto uczenie zwyczajów, obyczajów i właściwych zachowań w środowisku rodzinnym, wobec kolegów szkolnych i nauczycieli. W rozwoju społecznym bardzo ważne było kształtowanie postaw obywatelskich, poszanowania tradycji i kultury własnego narodu, a także innych kultur i tradycji. Szkoła miała podejmować odpowiednie kroki w celu zapobiegania przejawom wszelkiej dyskryminacji. Począwszy od pierwszego etapu kształcenia, dzieci mogły wybierać naukę przedmiotu: język regionalny – język kaszubski lub język mniejszości narodowej lub etnicznej. W zakresie edukacji plastycznej tworzyły przedmioty charakterystyczne dla sztuki ludowej regionu; określały swoją przynależność kulturową przez kontakt z wybranymi dziełami

artystycznymi, zabytkami i z tradycją w kręgu rodzinnym, szkolnym i lokalnym; uczestniczyły w życiu kulturalnym tych środowisk, poznawały placówki działające na ich rzecz. Treści programowe edukacji społecznej dotyczyły: znajomości statusu administracyjnego swojej miejscowości (gmina, wieś, miasto); poznania przez ucznia najbliższej okolicy, jej ważniejszych obiektów, tradycji; wiedzy na temat regionu zamieszkania; uczestnictwa w wydarzeniach organizowanych przez lokalną społeczność. Dziecko kończące klasę trzecią powinno umieć wymienić zwierzęta i rośliny typowe dla wybranych regionów Polski (zalecano, by wiedzę przyrodniczą zdobywało ono także w środowisku pozaszkolnym).

Na kolejnym etapie edukacyjnym, w klasach IV–VI szkoły podstawowej, w zapisach podstawy programowej można także wyodrębnić zagadnienia z zakresu edukacji regionalnej – najwięcej w ramach przedmiotu: historia i społeczeństwo. W jego treściach występował termin „mała ojczyzna”. W wymaganiach szczegółowych uczeń:

- opisuje swoją małą ojczyznę, uwzględniając tradycję historyczno-kulturową i problemy społeczno-gospodarcze;
- zbiera informacje o rozmaitych formach upamiętniania postaci i wydarzeń z przeszłości małej ojczyzny;
- wskazuje na planie geograficzną lokalizację miejscowości, siedzibę władz samorządowych i na przykładach omawia zakres działań oraz sposoby powoływania władz;
- wyraża opinię na temat kultywowania tradycji i gromadzenia pamiątek rodzinnych.

Treści przyrodnicze dotyczyły głównie orientacji w otaczającej ucznia przestrzeni przyrodniczej i kulturowej. Uczeń poznawał parki narodowe, potrafił wskazać przykłady występujących w najbliższej okolicy rezerwatów i pomników przyrody oraz gatunków objętych ochroną. Podobnie jak na pierwszym etapie kształcenia, również na kolejnym znalazły się zapisy odnoszące się do przekazu wartości i tradycji w rodzinie, wspólnego świętowania, kształtowania poczucia własnej tożsamości i otwartości wobec innych kultur. W rozporządzeniu zalecano, by szkoła stwarzała możliwości czynnego uczestnictwa uczniów w życiu kulturalnym – wystawach i wydarzeniach artystycznych organizowanych w szkole i poza nią.

Zagadnienia związane z regionem i lokalną wspólnotą pojawiły się również w podstawie programowej dla trzeciego i czwartego etapu kształcenia. Koncepcja wymagań na trzecim etapie edukacyjnym polegała na odejściu od dominacji geografii ogólnej: fizycznej i społeczno-ekonomicznej, na rzecz geografii regionalnej (łatwiejszej i bardziej

interesującej dla ucznia na tym poziomie edukacyjnym). Na podstawie wybranych regionów uczeń powinien poznać podstawy geografii ogólnej, zróżnicowanie środowiska przyrodniczego i społeczno-kulturowego regionów oraz sposoby gospodarowania na świecie. Wskazane jest, by uczeń w większym zakresie korzystał z bezpośrednich obserwacji w trakcie zajęć terenowych i wycieczek.

Na czwartym etapie edukacyjnym program nauczania zróżnicowano poprzez wprowadzenie zakresu podstawowego i rozszerzonego: poziom podstawowy obejmował m.in. wiedzę o kulturze i etykę; kompetencje w zakresie podstawowym i rozszerzonym zaplanowano w nauczaniu np. języka polskiego, mowy mniejszości narodowej lub etnicznej oraz języka regionalnego (język kaszubski); a nauczanie w zakresie rozszerzonym obejmowało przedmioty: historia muzyki, historia sztuki, język łaciński i kultura antyczna, filozofia. W treści przedmiotów: wiedza o kulturze, historia sztuki i muzyki, język regionalny, plastyka, uwzględniono odniesienia do tematów regionalnych, proponując następujące formy, metody pracy i typy zadań:

- przygotowanie prezentacji lub innego gatunku wypowiedzi multimedialnej na tematy związane z kulturą lokalną i kulturą regionu czy szerzej, z problemami kultury współczesnej (źródła: blog, forum, strona WWW);
- organizacja działań o charakterze kulturalnym (np. spotkanie z twórcą kultury lub przedsięwzięcie artystyczne, prezentacja własnych zainteresowań, tradycji lokalnej lub regionalnej);
- dbałość o ład i estetykę otoczenia, opieka nad obiektami dziedzictwa kulturowego;
- sposoby realizacji materiału dotyczącego kultury z najbliższego otoczenia (klasa, szkoła, dom, osiedle, podwórko, miasto, kościół, stadion piłkarski itp.);
- poprawne posługiwanie się pojęciami: kultura narodowa, kultura wysoka, kultura masowa, kultura popularna, kultura ludowa;
- wskazywanie relacji między kulturami: lokalną, regionalną, narodową i europejską, w konkretnych dziełach sztuki i praktykach kultury.

Treści regionalne wyodrębniono także w ramach przedmiotu: wiedza o społeczeństwie. Podczas zajęć lekcyjnych uczeń zdobywał wiedzę na temat: zbiorowości, grup, społeczności i wspólnot; podziałów w grupie i w społeczeństwie (np. podziały na „swoich” i „obcych”); możliwych sposobów przeciwstawiania się przejawom nietolerancji; działania organizacji pozarządowych i społecznych (od lokalnych stowarzyszeń do związków zawodowych i partii politycznych); wspólnoty człowieka z wielką i małą ojczyzną. Do treści nauczania włączono

również zagadnienia dotyczące podziału administracyjnego, organizacji i funkcjonowania gminy, działalności instytucji publicznych i organizacji pozarządowych.

W szkole ponadgimnazjalnej w trakcie nauczania przedmiotu uzupełniającego: historia i społeczeństwo nauczyciel przekazywał uczniom wiedzę z zakresu historii politycznej, z uwzględnieniem elementów wiedzy o społeczeństwie i wiedzy o kulturze. Dopuszczono także realizację innych wybranych przez nauczyciela tematów, przygotowanych w formie programu autorskiego, np. związanych z historią regionu.

Czwarty etap edukacyjny (szkoła ponadgimnazjalna) to czas wchodzenia młodego człowieka w dorosłe życie. Uczeń dojrzewa wówczas pod względem intelektualnym i emocjonalnym, krystalizują się jego zainteresowania, wyraźnie zarysowują cele, do których dąży. Staje się świadomym odbiorcą kultury, potrafi systematyzować swoją wiedzę o języku, tradycji i współczesności. Zajęcia z wiedzy o społeczeństwie kształtowały więc u uczniów postawy:

- zaangażowania w działania obywatelskie i społeczne;
- wrażliwości społecznej poprzez dostrzeganie przejawów niesprawiedliwości i reagowanie na nie;
- odpowiedzialności i aktywności w swojej społeczności; umiejętności rozwiązywania sytuacji konfliktowych;
- poczucia jedności ze wspólnotą lokalną, narodową, europejską i globalną; patriotyzmu obywatelskiego;
- tolerancji i szacunku wobec innych osób, posiadających prawo do odmiennego zdania, wobec ich sposobu zachowania się, obyczajów i przekonań, jeżeli nie stwarzają zagrożenia dla ludzi; umiejętności przeciwstawienia się przejawom dyskryminacji.

Problematyka regionalna w podstawie programowej z 2017 r.

Od 2017 r. do przedszkoli i szkół została wprowadzona kolejna podstawa programowa – *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej*. Poprzedziły ją liczne konsultacje z ekspertami w za-

kresie dydaktyki szkolnej, dyrektorami placówek oświatowych oraz nauczycielami. Specjalnie powołane zespoły wraz z przedstawicielami Ministerstwa Edukacji Narodowej opracowywały i monitorowały propozycje zapisów nowej podstawy programowej. Obowiązujący od września 2017 r. system nauczania obejmuje wychowanie przedszkolne, pierwszy etap edukacyjny (klasy I–III szkoły podstawowej: edukacja wczesnoszkolna) oraz drugi etap edukacyjny (klasy IV–VIII szkoły podstawowej oraz szkoły ponadpodstawowe: czteroletnie liceum ogólnokształcące, technikum, szkoła branżowa I i II stopnia, szkoła policealna).

Już w preambule podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej znalazły się zapisy wskazujące na uwzględnienie edukacji regionalnej w wychowaniu dzieci, takie jak:

- wprowadzanie uczniów w świat wartości, w tym ofiarności, współpracy, solidarności, altruizmu, patriotyzmu i szacunku dla tradycji, wskazywanie wzorców postępowania i budowanie relacji społecznych sprzyjających bezpiecznemu rozwojowi ucznia (rodzina, przyjaciele);
- wzmacnianie poczucia tożsamości indywidualnej, kulturowej, narodowej, regionalnej i etnicznej;
- kształtowanie postawy otwartej wobec świata i innych ludzi, aktywności w życiu społecznym oraz odpowiedzialności za zbiorowość.

Wśród najważniejszych umiejętności rozwijanych w ramach kształcenia ogólnego w szkole podstawowej MEN wymienia m.in.: aktywny udział w życiu kulturalnym szkoły, środowiska lokalnego i kraju oraz pracę w zespole i społeczną aktywność (*Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r.*, 2017, zał. 2).

Treści regionalne w obrębie edukacji regionalnej zostały zapisane w podstawie programowej na każdym etapie nauczania. Już w trakcie edukacji wczesnoszkolnej organizacja zajęć dydaktycznych powinna umożliwić poznanie wartości i norm społecznych, których źródłem są: rodzina, społeczność szkolna, społeczność lokalna i regionalna, naród. Szkoła powinna współdziałać z różnymi środowiskami, organizacjami i instytucjami, uznanymi przez rodziców za źródło istotnych wartości, na rzecz tworzenia warunków umożliwiających rozwój tożsamości dziecka.

Wśród treści programowych można określić treści szczegółowe dotyczące edukacji regionalnej, zawarte w obszarach edukacji społecznej, przyrodniczej i językowej. W zakresie edukacji społecznej – rozumienie środowiska społecznego, uczniów:

- opowiada ciekawostki historyczne dotyczące regionu, kraju, wyróżniając w nich postaci fikcyjne i realne;

- szanuje zwyczaje i tradycje różnych grup społecznych i narodów, przedstawia i porównuje zwyczaje ludzi, np. dotyczące świąt w różnych regionach Polski i w różnych krajach;
- opowiada o legendarnym powstaniu państwa polskiego, wyjaśnia związek legendy z powstaniem godła i barw narodowych, przedstawia wybrane legendy dotyczące regionu, w którym mieszka, lub inne.

W edukacji przyrodniczej zwrócono uwagę na ochronę przyrody i znajomość parków narodowych, pomników przyrody w najbliższym otoczeniu – miejscowości, regionie. W zakresie rozumienia przestrzeni geograficznej dziecko określa położenie i warunki naturalne swojej miejscowości oraz okolicy, opisuje charakterystyczne formy terenu, składniki przyrody, charakterystyczne miejsca, np. miejsca pamięci narodowej, najważniejsze zakłady pracy, w tym przedsiębiorstwa produkcyjne i usługowe, interesujące zabytki, pomniki, tereny rekreacyjne, parki krajobrazowe. Podobnie jak w poprzednich podstawach programowych uwzględniony został język mniejszości narodowej lub etnicznej oraz język regionalny – język kaszubski. W warunkach i sposobie realizacji zamieszczono zapis, że istotą edukacji polonistycznej jest proces poznawania języka mówionego i pisanego w kontakcie ze światem zewnętrznym, w tym z otoczeniem społeczno-przyrodniczym oraz kulturą regionalną i narodową.

W drugim etapie edukacyjnym – w klasach IV–VIII szkoły podstawowej – treści z zakresu regionalizmu są realizowane podczas nauczania następujących przedmiotów: język polski, historia, wiedza o społeczeństwie, geografia, muzyka, plastyka, język mniejszości narodowej lub etnicznej, język regionalny – język kaszubski. W celach kształcenia z języka polskiego znalazły się zapisy dotyczące rozwijania zainteresowania kulturą w środowisku lokalnym i potrzeby uczestnictwa w wydarzeniach kulturalnych w swoim regionie. Edukacja artystyczna, obejmująca przedmioty: muzyka i plastyka, uwzględnia poznanie instytucji upowszechniających kulturę we własnym regionie, muzyki ludowej, obrzędów, zwyczajów i tradycji regionalnych. Wskazane jest, aby nauczyciel w swojej pracy dydaktycznej prowadził zajęcia także poza szkołą oraz współpracował z instytucjami upowszechniającymi kulturę i sztukę. W klasie IV szkoły podstawowej, w ramach przedmiotu: historia uczeń poznaje elementy historii rodzinnej i regionalnej. Gromadzi pamiątki rodzinne i opowiada o nich; zdobywa wiedzę na temat historii i tradycji swojej okolicy i ludzi dla niej szczególnie zasłużonych; zna lokalne zabytki i opisuje ich dzieje. Tematyka regionalna została w dużym stopniu uwzględniona w treściach przedmiotu: wiedza o społeczeństwie. Cele kształcenia (wymagania ogólne) przedmiotu zostały sformułowane

dla czterech obszarów: wiedza i rozumienie; wykorzystanie i tworzenie informacji; rozumienie siebie oraz rozpoznawanie i rozwiązywanie problemów; komunikowanie i współdziałanie. Realizacja celów i treści kształcenia ma służyć kształtowaniu postaw obywatelskich i prospołnotowych uczniów. Treści te skonstruowano według koncepcji kręgów środowiskowych – od pierwotnych grup społecznych, przez społeczność lokalną i regionalną, wspólnotę narodową i państwową, aż do społeczności międzynarodowej (*Podstawa programowa kształcenia*). Są one widoczne w następujących działach: Społeczność lokalna; Społeczność regionalna; Wspólnoty narodowe/etniczne i ojczyzna. Skupiają one zagadnienia działalności i organizacji lokalnych organów samorządowych, przywiązania do wspólnoty narodowej i regionalnej, aktywnych działań i pracy na rzecz regionu, tolerancji wobec mniejszości narodowych. W treściach przedmiotów przyrodniczych również zostały zawarte tematy odnoszące się do regionu/miejscowości ucznia. W klasach VII i VIII, w ramach nauki przedmiotu: geografia uczeń poznaje własny region, dominujące cechy środowiska przyrodniczego, struktury demograficznej i gospodarki, walory turystyczne, źródła informacji o regionie. Treści dotyczące poszerzania wiedzy o regionie zostały zaakcentowane zwłaszcza w dziale XIII Mała ojczyzna: obszar, środowisko geograficzne, atrakcyjność, tożsamość. W podstawie programowej zwrócono uwagę, że ważne jest przeprowadzanie w miarę możliwości wirtualnych zajęć terenowych z wykorzystaniem różnych aplikacji (np. wirtualna wycieczka do muzeum) oraz organizowanie wycieczek (np. do muzeum, miejsc wydarzeń historycznych w okolicy, obserwacje obiektów architektury współczesnej lub dawnej), dzięki czemu dzieci i młodzież będą utożsamiać się z własnym regionem. Na drugim etapie kształcenia uczniowie kontynuują naukę języka mniejszości narodowej lub etnicznej oraz języka regionalnego – języka kaszubskiego.

W podstawie programowej kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia brak treści o charakterze regionalnym. Uczniowie na tym etapie przygotowują się głównie do uzyskania kwalifikacji zawodowych. Poza kształceniem zawodowym szkoła ma zadanie wyposażyć uczniów w odpowiedni zasób wiedzy ogólnej umożliwiającej kontynuację kształcenia w branżowej szkole II stopnia, a następnie późniejsze doskonalenie lub modyfikowanie zdobytej wiedzy (*Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r.*, 2017, zał. 4). Młodzież kontynuuje naukę języka mniejszości narodowej lub etnicznej oraz języka regionalnego – języka kaszubskiego.

Podsumowanie

W omówionych w tekście podstawach programowych Ministerstwo Edukacji Narodowej nie uwzględniło przedmiotu nauczania dopasowanego do treści regionalistycznych i dotyczących małej ojczyzny, jednak zapisy z zakresu edukacji regionalnej pojawiają się w każdej z podstaw programowych od 1999 r. Dowodzi to, że edukacja regionalna uznawana jest za jeden z elementów wpływających na wychowanie i kształtowanie postaw młodego pokolenia oraz uzyskanie wiedzy teoretycznej i praktycznej z tego zakresu. Podstawy programowe w różnym stopniu akcentują wartość treści regionalnych, np. przez wyodrębnienie ścieżki międzyprzedmiotowej lub włączenie do programu nauczania języka mniejszości narodowej lub etnicznej. Istotny staje się fakt uwzględnienia w każdej z podstaw programowych terminu „mała ojczyzna”. Jest on bowiem fundamentalnym pojęciem, na stałe funkcjonującym w tych rozporządzeniach oraz piśmiennictwie naukowym i edukacyjnym. Dlatego warto dokonać porównania najważniejszych elementów trzech scharakteryzowanych podstaw programowych, zwracając uwagę na to, czy edukacja regionalna miała być częścią zadań szkoły, jak miała być realizowana, czy zostały do niej wpisane języki narodowe mniejszości oraz język regionalny i wreszcie czy w zapisach prawa uwzględniony został termin „mała ojczyzna” (por. tabela 1).

Tabela 1. Treści z zakresu edukacji regionalnej w podstawie programowej z 1999, 2008 i 2017 r.

	Podstawa programowa z 1999 r.	Podstawa programowa z 2008 r.	Podstawa programowa z 2017 r.
Edukacja regionalna w zadaniach szkoły	Poznanie dziedzictwa kultury narodowej postrzeganej w perspektywie kultury europejskiej. Uczniowie uczą się szacunku dla dobra wspólnego jako podstawy życia społecznego oraz przygotowują się do życia w rodzinie, społeczności lokalnej i państwie w duchu przekazu dziedzictwa kulturowego i kształtowania postaw patriotycznych.	W rozwoju społecznym bardzo ważne jest kształtowanie postawy obywatelskiej, postawy poszanowania tradycji i kultury własnego narodu, a także postawy poszanowania dla innych kultur i tradycji.	Kształcenie ogólne ma na celu wzmocnienie poczucia tożsamości indywidualnej, kulturowej, narodowej, regionalnej i etnicznej oraz aktywny udział w życiu kulturalnym szkoły, środowiska lokalnego i kraju.

Uwzględnienie treści z zakresu edukacji regionalnej	Ścieżka międzyprzedmiotowa umożliwiała tworzenie i realizowanie autorskich programów nauczania, dobór treści oraz zajęć dydaktycznych.	Brak ścieżki międzyprzedmiotowej. Treści regionalne włączone w realizację poszczególnych przedmiotów nauczania.	Brak ścieżki międzyprzedmiotowej. Treści regionalne włączone w realizację poszczególnych przedmiotów nauczania.
Włączenie języka regionalnego do podstawy programowej	Język mniejszości narodowej lub etnicznej oraz język regionalny – język kaszubski.	Język mniejszości narodowej lub etnicznej oraz język regionalny – język kaszubski.	Język mniejszości narodowej lub etnicznej oraz język regionalny – język kaszubski.
Uwzględnienie terminu „mała ojczyzna”	Tak	Tak	Tak

Źródło: Opracowanie własne.

Każda z wymienionych podstaw programowych zawiera treści o charakterze regionalnym. Podstawa programowa z 1999 r., uwzględniająca ścieżki międzyprzedmiotowe, dawała uczniom możliwość poznania swojej miejscowości, gdyż nauczyciele opracowywali autorskie programy dostosowywane do potrzeb dzieci i młodzieży. W kolejnej podstawie programowej (2008) treści regionalne zostały włączone do różnych przedmiotów nauczania, a ich treści były rozpatrywane w ujęciu regionalnym, narodowym oraz międzynarodowym. W obowiązującej obecnie podstawie programowej – *Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej* – treści regionalne również włączono w zakres przedmiotów nauczania. Istotny jest fakt, że regionalizm w podstawie programowej należy uznać za jeden z ważniejszych elementów kształcenia i wychowania, co odzwierciedla włączenie tej problematyki w preambułę podstawy programowej.

Historia jest skarbnicą zbiorowej pamięci. Stykamy się z nią na rozmaitych, przecinających się płaszczyznach – od poznania przeszłości „małej ojczyzny”, przez losy kraju, jego najbliższych sąsiadów, aż po dzieje zwane powszechnymi. [...] Rozbudzanie

zainteresowań własną przeszłością, swojej rodziny oraz historią lokalną i regionalną są podstawą budowania szacunku dla innych ludzi oraz dokonań innych narodów (*Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej*, 2017, s. 22).

Treści programowe w dużym stopniu dotyczą budowania wspólnot i tworzenia między ich członkami pozytywnych zależności (społeczność szkolna, lokalna, regionalna; współdziałanie z różnymi środowiskami). MEN w podstawie programowej kładzie również nacisk na współpracę szkoły z różnymi instytucjami działającymi w środowisku lokalnym (instytucje oświatowe, administracyjne, kulturalne i inne). Analizując problematykę regionalizmu w podstawie programowej, można dostrzec, że przez kształtowanie postaw lokalnych u dzieci i młodzieży władze oświatowe dążą do wychowania pokolenia obywateli w przyszłości działających nie tylko na rzecz własnego regionu, ale również państwa.

W upowszechnianiu edukacji regionalnej wśród uczniów najważniejsza jest jednak rola nauczyciela, formy i metody wykorzystywane na lekcjach i zajęciach pozalekcyjnych, współpraca z instytucjami lokalnymi. To właśnie nauczyciel, zaraz po najbliższych członkach rodziny, jest odpowiedzialny za rozbudzanie zainteresowań regionalnych wśród dzieci i młodzieży oraz kształtowanie postaw proregionalnych.

Literatura

- Bilnik, P. (2003). Edukacja regionalna w aspekcie normatywnym. W: T. Srogosz, B. Urbanowicz (red.), *Nauczanie blokowe i zintegrowane w praktyce szkolnej* (s. 205–210). Częstochowa: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej.
- Denek, K., Dymara, B., Korzeniowska, W. (2009). *Dziecko w świecie wielkiej i małej Ojczyzny*. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
- Informacja o wynikach monitorowania wdrażania podstawy programowej wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego w roku szkolnym 2009/2010. Pobrane z: http://www.ore.edu.pl/strona-ore/index.php?option=com_content&view=article&id=493:monitorowanie-wdraania-podstawy-programowej&catid=167:monitorowanie-podstawy-programowejaktualnoci&Itemid=1639 (1.06.2012).
- Korzeniowska, W. (2009). „By czas nie zaćmił i niepamięć”. Świat dziecka – światem wielkiej małej Ojczyzny. W: K. Denek, B. Dymara, W. Korze-

- niowska, *Dziecko w świecie wielkiej i małej Ojczyzny* (s. 129–137). Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
- Kutrzeba, M. (2004). Realizacja ścieżki edukacyjnej edukacja regionalna – dziedzictwo kulturowe w regionie. *Kwartalnik Edukacyjny*, (1), 38–51.
- Nagowska, M. (2011). *Nowa podstawa programowa z pomocą biblioteki szkolnej*. Warszawa: Agencja Sukurs.
- Nikitorowicz, J. (2011). Edukacja regionalna jako podstawa kreowania społeczeństwa obywatelskiego. W: *Kierunki rozwoju edukacji w zmieniającej się przestrzeni społecznej. Księga Jubileuszowa dedykowana profesorowi doktorowi habilitowanemu Michałowi Balickiemu, pod red. Agaty Cudowskiej*. Białystok, 23–32. Pobrane z: <http://hdl.handle.net/11320/3004> (27.08.2018).
- Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 31 października 2016 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o systemie oświaty (2016). *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*, poz. 1943.
- Milerski, B., Śliwerski, B. (red.). (2000). *Pedagogika*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Podstawa programowa (2005). W: J.M. Śnieciński (red.), *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku* (t. 4, s. 480–481). Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Żak.
- Podstawa programowa kształcenia ogólnego z komentarzem. Szkoła podstawowa. Wiedza o społeczeństwie. Pobrane z: <https://www.ore.edu.pl/nowa-podstawa-programowa/HISTORIA,%20WOS,%20GEOGRAFIA/Podstawa%20programowa%20kszta%C5%82cenia%20og%C3%B3lnego%20z%20komentarzem.%20Szko%C5%82a%20podstawowa,%20WOS.pdf> (1.09.2017).
- Podstawa programowa z komentarzami. T. 1, Edukacja szkolna i wczesnoszkolna. [2009] Ministerstwo Edukacji Narodowej. Pobrane z: <http://www.bc.ore.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=230&from=publication> (27.08.2018).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (2017). *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*, poz. 356.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 lutego 1999 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego (1999). *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*, 14, poz. 129.

Śnieciński, J.M. (red.). (2005). *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku* (t. 4).
Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Żak.

Tekst w wersji poprawionej wpłynął do redakcji 4 kwietnia 2018 r.

Agata Arkabus

The RODN “WOM” Public Pedagogical Library in Częstochowa

e-mail: a.arkabus@wp.pl

**The content associated with regional education
in the core curricula of 1999–2017**

Abstract: The article is devoted to an analysis of the core curricula of the Ministry of National Education of the years 1999, 2008, 2017 in reference to the content associated with regional education. The article stresses the role of regional education, its tasks and the didactic function in the process of teaching children and young people.

Keywords: Core curriculum. The reform of the system of education. Regional education. Regionalism